

ЕКСПЕРТНИЙ СТИЛЬ ОПРАЦЮВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ: НІМЕЦЬКИЙ ПРИКЛАД ТА ЙОГО ПОЯСНЕННЯ

Йдеться про експертний стиль опрацювання цивільної справи на прикладі "Задачі про булочку", а також наводиться німецьке та українське пояснення деяких понять, які при цьому використовуються, зокрема, правезу (Anspruch) та правіжного складу (Anspruchsaufbau).

Постановка проблеми. Сучасне цивільне право України розвивається в стихії старих та нових ідей. До останніх належить уявлення про експертний стиль (Gutachtenstil) опрацювання справи (Fallbearbeitung) в цивільному праві, яке належним чином та однозначно визначено в німецько-правовій методології поряд з поняттям судового стилю (Urteilsstil). Для вітчизняної методології цивільного права, яка в цілому сформувалася в другій половині XIX ст., сучасні методичні підходи можуть служити орієнтирами для удосконалення. Тому дослідження експертного стилю стає актуальною задачею.

Стан дослідження проблеми. Перші уявлення про експертний стиль опрацювання цивільної справи можна отримати із опублікованої в 2004 р. українською мовою монографії Р. Ципелюса "Юридична методологія" (Київ) [1, с. 52, 53]. Про експертний стиль явно чи неявно йдеться і в двох монографіях Я. Шаппа "Основи цивільного права Німеччини" (Москва, 1996) [2] та "Система німецького цивільного права" (Москва, 2006) [3], оскільки вони містять той правовий матеріал, який використовується студентами-початківцями, а навчання такого роду студентів в Німеччині нині здійснюється саме в експертному стилі. Для того щоб розширити джерельне коло, потрібно звертатися до власне німецьких джерел, наприклад, до посібника Б. Валеріуса "Вступ до експертного стилю: 15 клаузур до цивільного права, кримінального права та публічного права" (Берлін, 2005) [4] та ін. Проте можна вчинити інакше. В такому разі розпочати знайомлення із експертним стилем доцільно у формі прикладу застосування такого стилю та його пояснення. Оскільки в вітчизняній літературі такий останній підхід ще не представлений, то тим самим він залишається **невирашеною проблемою**. При цьому експертний стиль попередньо можна визначити як таку манеру, такий спосіб правового дослідження, який вчиняється в наступному порядку: *встановлення обставин справи, визначення у формі припущення бажаного правового наслідку, аналіз умов застосування відповідного наслідку під*

кутом правезу, відведення та відкладення, субсумція та формулювання рішення.

Метою статті є виклад українською мовою прикладу розв'язання задачі в експертному стилі, а також його пояснення з погляду німецького та, частково, українського права.

Методом обрано переклад цікавої для просування правіжного мислення в Україні задачі – "Задачі про булочку", яка розв'язана та пояснена в зимовому 1999/2000 семестрі асесором Хартмутом Ренсеном, на той час науковим співробітником Університету м. Оснабрюка, кафедра цивільного права та цивільного процесуального права, та викладена для ознайомлення в складі "Робочих документів для гуртка з методики опрацювання справи в цивільному праві для початківців" [5, с. 1-3]. НЦК при цьому буде скороченням для позначення німецького ЦК. Цю задачу як модель експертного стилю ми використовуємо в навчальній практиці починаючи з першого семестру 2006/2007 навчального року.

Вступний випадок: Обставини справи (Sachverhalt): К встає проти 8 години і хотів би поспіяти зі своєю подругою. Тому він завітав до булочної V. Там він купує за 2,40 німецьких марки чотири булочки. Прийшовши додому, він встановлює, що в пакетуку, на жаль, знаходиться тільки три булочки. Він негайно повертається до булочної і жадає від V булочку, що залишилася, за яку він, зрештою, також заплатив.

Чи має К проти V правіж на булочку, що залишилася?

Розв'язання:

К міг би мати до V правіж на передачу і перевласнення булочки, що залишилася, із договору купівлі відповідно до § 433 I 1 НЦК – правіжна підстава.

1. Виникнення правезу (Anspruchsentstehung)

Спочатку цей правіж мусив би бути виниклим. Це має передумовою укладення дійсного договору купівлі відповідно до § 433 НЦК між К та V.

a. Згода (Einigung)

Для цього, знову-таки, вимагається згода між V та K про купівлю і т.п. булочки за певну покупну ціну – згода про *essentialia negotii*/ істотні складові договору. Згода має передумовою два змістовно співпадаючі, один з одним кореспондуючі волевиявлення, оферту та акцепт, пор. § 151 S. 1 I. HS. [речення 1, 1 напівречення, далі – р. та нр.] НЦК. Волевиявлення – це виявлення, які направлені на досягнення правових наслідків. Тут в обставинах справи йдеться тільки про те, що K купив чотири булочки ціною 2,40 німецьких марки. Це робить неможливою жодну розбіжність щодо оферти і акцепту, які лежать в основі волевиявлень. Однак розбіжність тут навіть не важлива. Тому що в будь-якому випадку наявна згода про *essentialia negotii*.

b. Дійсність (Wirksamkeit)

Спірно, чи ця згода, чи цей договір між V та K є дійсним. На цьому місці повинні бути досліджені так звані підстави недійсності і нікчемності, як, приміром, суперечність добрим звичаям відповідно до § 138 I НЦК, суперечність із законом відповідно до § 134 НЦК, оспорювання відповідно до § 142 I НЦК, нікчемність форми відповідно до § 125 НЦК або недієздатність відповідно до § 105 I та II НЦК.

Однак такі підстави нікчемності тут не включаються. Таким чином, облігаторна згода між V та K, договір купівлі відповідно до § 433 НЦК, є дійсною.

c. Проміжний результат

Отже, правіж K до V на передачу та перевласнення чотирьох булочок виник.

2. Припинення правежу (Anspruchsuntergang). Спірно однак, чи не припинився цей правіж між тим. Підставами припинення є, приміром, відмова відповідно до §§ 346 нн. [наступні параграфи] НЦК, неможливість відповідно до § 275 I та II НЦК або відповідно до § 323 I НЦК та зарахування відповідно до §§ 387 нн. НЦК.

a. Виконання (Erfüllung), § 362 I НЦК

Тут розглядається тільки виконання відповідно до § 362 I НЦК. Для цього кредиторів мусило б бути здійснено надання. Заборговано було тут із договору купівлі відповідно до § 433 I I НЦК передачу і перевласнення чотирьох булочок. Три булочки V передав K і відповідно до § 929 р. 1 перевласнив. В такій мірі виконання є наявним.

b. Проміжний результат

Отже, правіж K до V на передачу і перевласнення чотирьох булочок із договору купівлі відповідно до § 433 I I НЦК частково припинений. Але існує далі правіж K на передачу і пере-

власнення булочки, що лишилася, із договору купівлі відповідно до § 433 I I НЦК.

3. Здійснимість правежу (Durchsetzbarkeit des Anspruchs)

Правіж K мусив би бути також здійснимим. Здійснимим є правіж тоді, коли не супростоять жодні заперечення. Заперечення – це супротивправа правіжного супротивника, які однак не є (правоперешкоджаючими та правознищючими) відведеннями, які розглядаються офіційно, а передбачають з погляду фактичного складу заявлення заперечення, пред'явлення супротивправа і діють тільки правогальмуючо. Сюди належать, приміром, заперечення про давність відповідно до § 222 I НЦК та право притримання відповідно до § 273 I НЦК. Тут розглядалося б тільки заперечення із невиконаного договору відповідно до § 320 I I НЦК. Це передбачає, однак, серед іншого, що той, хто встановлює правіж, ще не здійснив поставлені йому в обов'язок надання. K, який встановлює правіж, заплатив тут, однак, уже повну покупну ціну, і таким чином також ціну за четверту булочку. Отже, § 320 I I НЦК не розглядається. Також інші заперечення не втручаються. Тому правіж K до V здійснимий.

4. Результат (Ergebnis). Отже, K має до V здійснимий правіж на передачу і перевласнення четвертої булочки із договору купівлі відповідно до § 433 I I НЦК.

Перед цим Хартмут Ренсен наводить наступні попередні міркування [5, с. 1-2]: щодо юридичного стану речей, який суттєво, зважаючи на принцип абстракції [3, с. 91, 92], в рамках якого розрізняються зобов'язальні та речові правочини, відрізняється від стану речей в Україні; щодо легального визначення правежу як права зажадати від кого-небудь іншого дії або утримання від дії (§ 194 I ЦК), щодо шляхів знаходження так званих правіжних підстав; щодо побудови правіжного дослідження (Anspruchsprüfung), – правежі – особливо договірні, принципово також й інші, повинні бути піддані дослідженню в три кроки: 1. Виникнення правежу, 2. Припинення правежу. 3. Здійснимість правежу. В кінці визначається поняття експертного стилю: "Експертиза, провадження дослідження правежу, повинні бути створені в так званому експертному стилі. При цьому дослідження окремих передумов правежу та супротивправ принципово проводиться наступним чином: 1. Більший засновок: приміром, "Правіж мусив би бути здійснимим", 2. Дефініція: "Здійснимим є правіж, якщо йому не супростоят жодне заперечення". 3. Субсумція обставини справи (скорочено): "Заперечен-

ня тут не беруться до уваги" і 4. Висновок: "Таким чином, правіж є здійснимим" [5, с. 2].

Коротке наше пояснення задачі зводиться до того, що, по-перше, в ній проявляються три різновиди правежу віндшайдівського типу. Правіж це не лише право зажадати щось, тобто право вимоги, але й здійсниме право вимоги та юридична здійснимість права вимоги, визначена в процесі правової аргументації. Проте таке розуміння буде певною мірою суперечити слововжитку в німецькій юридичній мові. Так, на наш погляд, при розробці експертного стилю в Україні варто розуміти німецький легально визначений "правіж" як "право вимоги" в українській юридичній мові, звільнивши при цьому місце для запропонованого нами розуміння правежу, тобто слово "правіж" в українському цивільному праві потрібно використовувати лише в викладеному нами вище значенні.

По-друге, згадана вище будова правіжного дослідження є синонімом для правіжного складу (Anspruchsaufbau), і полягає в тому, що право вимоги аналізується з погляду його виникнення, відведення та відкладення.

Як **висновок**, варто зазначити, що правіж та побудований на ньому експертний стиль опрацювання цивільної справи може бути введений в методологічний вітчизняний обіг, проте при цьому варто не лише брати до уваги німецький досвід, але й намагатися зберегти той термінологічний стан речей, який вже склався. Запропоновані нами нові два підходи щодо визначення

правежу враховують зазначене та позитивно вирішують поставлену проблему.

Ця стаття **відкриває цикл статей** про експертний стиль опрацювання цивільної справи, який буде продовжено викладом в академічній формі німецького підходу до визначення експертного стилю, а також окремим обґрунтуванням можливості застосування експертного стилю в вітчизняній навчальній практиці та ін.

Список літератури

1. Циппеліус Р. Юридична методологія / Райнгольд Циппеліус ; переклад, адаптація, приклади з права України і список термінів – Роман Корнута. – Київ : Реферат, 2004. – 176 с.
2. Шапп Я. Основы гражданского права Германии : учебник / Ян Шапп. – Москва : БЕК, 1996. – 304 с.
3. Шапп Я. Система германского гражданского права : учебник / Ян Шапп. – Москва : Междунар. отношения, 2006. – 360 с.
4. Valerius B. Einführung in den Gutachtenstil : 15 Klausuren zum Bürgerlichen Recht, Strafrecht und Öffentlichem Recht / Brian Valerius. – Berlin [u.a.] : Springer, 2005. – IX, 230 S. – (Tutorium Jura).
5. Rensen H. Arbeitspapiere für die Arbeitsgemeinschaft zur Methodik der Fallbearbeitung im Bürgerlichen Recht für Anfänger / Hartmut Rensen. – o.l. : o.V., 2000. – 52 S. – <http://www.foerste.jura.uni-osnabrueck.de/dateien/bgb-at.pdf>.

Стаття надійшла до редколегії 6 червня 2012 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії О.В. Гетманцев.

V.V. Truten

Expert style of processing of the civil case: the German example and its explanation

Summary

In the article the question of an expert style of the processing of a civil case is being demonstrated on the example of "Problems about a roll", and also the German and Ukrainian explanations of some concepts are used, in particular, claim (Anspruch) and claim structure (Anspruchsaufbau) are made.

V.V. Truten

Экспертный стиль исследования гражданского дела: немецкий пример и его объяснение

Аннотация

Речь идет об экспертном стиле исследования гражданского дела на примере "Задачи о булочке", а также производится немецкое и украинское объяснение некоторых понятий, которые при этом используются, в частности, притязания (Anspruch) и притязательного состава (Anspruchsaufbau).